

MARTIN BELE

Začetki nestorijanstva in njegov prihod na Kitajsko

Vzhodnorimski cesar Teodozij II. je aprila leta 428 na sedež konstantinopelskega patriarha povzdignil antiohijskega duhovnika Nestorija. Nestorij je bil slaven pridigar in nasprotnik krivovercev, a se je kmalu zapletel v spore glede nauka o Kristusovi naravi.¹ Kristološki spori v prvi polovici 5. stoletja sicer niso bili nova stvar. Že v začetku 4. stoletja je aleksandrijski duhovnik Arij v Jezusu videl ustvarjeno bitje, dejansko počelo vsega pa le v Bogu Očetu. Na koncilu v Niceji leta 325, ki ga je sklical cesar Konstantin Veliki, je bil Arijev nauk obsojen, koncil pa je sprejel veroizpoved, po kateri je Jezus "z Očetom enega bistva" in "neustvarjen".²

ZNestorijem je iz Antiohije v prestolnico prišel tudi neki duhovnik Anastazij in tam začel razglašati nauk, da Marija kot človeško bitje ni mogla roditi Boga in, da ji naziv *theotokos* ("Božja porodnica") torej ne pripada. Ta izraz so sicer že dolgo uporabljali in novi nauk je tako izzval ostre ugovore. Svoje mnenje je moral povedati tudi Nestorij sam in zavzel se je za naslov *chriotokos* ("Kristusova porodnica").³ Po njegovem mnenju bi bilo o Kristusu treba razmišljati kot o človeku, ki je bil z Bogom združen z vezjo, enako tisti, ki je povezovala Boga s katerim koli drugim prerokom. Pri Kristusu je bila ta vez le neskončno bolj trajna in intenzivna. Božja moč in veličastje nista bila s križanjem prav nič okrnjena, saj je na križu trpel njegov izbrani človeški sin, ne pa Bog sam.⁴ V bizantinski državi, kjer je zanimanje

za teologijo sodilo k splošni izobrazbi, so Nestorijevi nauki (predvsem v Carigradu in Aleksandriji) izzvali veliko ogorčenje. Zlasti aleksandrijski patriarh Ciril se je odločno postavil proti Nestoriju. Brž si je skušal zagotoviti podporo egiptovskih menihov, svojemu nasprotniku je pošiljal dolga pisma, pisal pa je tudi na dvor v Carigrad, kjer je za stvar skušal pridobiti slabotnega cesarja Teodozija II. Ciril je uspel najti zaveznika tudi v Rimu. Rimski škof Celestin I. je slednjič od Nestorija zahteval, naj svoj nauk prekliče, mu v nasprotnem primeru zagrozil z izobčenjem in Cirilu naročil, naj sodbo izvrši (tudi Nestorij sam je sicer poslal v Rim več pisem). Nestorij se je po drugi strani upiral in javno ugovarjal škofovim zahtevam. Vse je potekalo v splošnem razburjenju, iz Rima, Carigrada in Aleksandrije so prihajala in

odhajala številna pisma, na cesarskem dvoru pa so se množila diplomatska posredovanja.⁵

V tem ozračju se je cesar Teodozij novembra 430 (za naslednje leto) odločil sklicati koncil v maloazijskem Efezu. Čeprav bi naj ta bil ekumenski, je bil dejansko zbor škofov z Vzhoda, saj drugih (z izjemo treh legatov iz Rima, ki niso razumeli grško, in afriškega diakona) tja ni bilo. Nestorij je v Efez (očitno zelo zgodaj) prispel s številnim spremstvom, Ciril pa (malo pred binkoštni) z okrog 50 egiptovskimi škofi.⁶ Kilikijski in sirski škofje, zbrani okrog antiohijskega patriarha Janeza I., so zavlačevali, saj jih ni prav nič mikalo, da bi bili navzoči pri obsodbi predstavnika svoje smeri. Ciril je ugovorom navkljub stvar pospešil in 22. junija 431 koncil odprl kljub dejstvu, da niti rimski poslanci niti vzhodni škofje še niso prišli. Nestorija, ki se ni hotel udeležiti koncila, so obsodili in odstavili. Papeževi poslanci so po svojem prihodu potrdili odločitev, ki se je ujemala z rimsko obsodbo 11 mesecev kasneje. Nekateri vzhodni škofje so se medtem uprli, se zbrali na nasprotni sinodi in odstavili Cirila. Cirilova večina je nato odgovorila tako, da je izobčila Janeza Antiohijskega in 32 njegovih pristašev. Obe stranki sta iskali pomoči tudi pri cesarju, ki si ni mogel kaj, da se ne bi vmešaval. Zmeda in napetost sta vedno bolj naraščali in ko poravnave ni bilo moč doseči, je Teodozij slednjič ukazal, naj se koncil konča. Vsi zaprti so bili izpuščeni in so dobili nazaj svoje škofije, Nestorij pa je ostal odstavljen. Umaknil se je v neki samostan blizu Antiohije, a bil štiri leta kasneje izgnan globoko v egiptovsko puščavo, kjer je okoli leta 450 umrl.⁷

Ker so Nestorijeva stališča v Efezu obsodili, za njegove privržence ni bilo nikakršno presečenje, da so nekaj let kasneje v Trakijo vdrli Huni in jo izropali vse do Konstantinopla. Medtem ko je bilo zanje bogokletje misliti, da je bil v osebi Jezusa Kristusa na križu trpel Bog sam, so Aleksandriji stvar razumeli čisto drugače. Zanje je bil Kristus enotno bitje, v katerem sta se človeško in božansko združili v nedeljivo celoto – eno naravo, brez

kakršnega koli razcepa. Božanska narava naj bi po njihovem sicer popolnoma prevladala nad človeško in slednja naj bi se v božanski utopila kakor kaplja medu v morju. Zaradi tega prepričanja so postali znani kot monofiziti. Konec efeškega koncila je verska stališča le še zaostril. Leta 431 je tudi izšel cesarski odlok proti nestorijancem in njihovim spisom.⁸ Enotnost, ki je bila v sporu z Nestorijem dosežena, je razpadla, ko so pomrli tisti, ki so jo zagotavljali,⁹ saj so bili s sporazumom iz leta 433 nezadovoljni skrajneži obeh smeri. Razprave so se skozi trideseta in štirideseta leta 5. stoletja nadaljevale, dokler ni bila napetost tako velika, da je cesar Teodozij marca 449 sklical nov koncil, ki naj bi se simbolično prav tako zbral v Efezu.¹⁰ Za predsednika cerkvenega zbora je cesar imenoval aleksandrijskega patriarha Dioskura II., ki sta mu kraj zborovanja in izbor udeležencev omogočala skoraj neomejeno samovoljo. Papež Leon I. je na vzhod takoj poslal legate z več pismi. V svojem znamenitem pismu konstantinopelskemu patriarhu Flavijanu je poudaril, da so posebnosti vsake od obeh Kristusovih narav ostale ohranjene, in sicer tudi po združitvi v eno osebo. Sinoda je bila odprta avgusta 449, na njej pa so objavo Leonovega pisma prepovedali. Dioskur je sinodo (ki jo je papež Leon imenoval za roparsko) popolnoma obvladal in več svojih nasprotnikov enostavno odstavil. Zmagoslavje monofizitske stranke se je v tistem trenutku zdelo popolno.¹¹

Žrtve Dioskurovih ukrepov so se zaman pritoževale, proti ukrepom pa so ugovarjali tudi razni drugi škofje, papež in zahodni cesarski dvor. Teodozij je sicer ostal nepopustljiv, a je že konec julija 450 umrl in situacija se je spet spremenila.¹² Novi cesar Markijan je brž sklical nov koncil, tokrat v Kalcedonu (Halkedonu) na azijski strani Bosporske ožine in torej nasproti Konstantinoplu. Škofje so tam zborovali pod budnim očesom senata, saj cesar ni hotel ničesar prepustiti naključju. Markijan tudi ni čakal, da bi se škofje dogovorili, temveč je zagovarjal teološke trditve, ki jih je zagovarjal papež

Leon. Leonovi poslanci so na koncilu prebrali njegovo že omenjeno pismo in škofje so ga na Markijanov pritisk sprejeli. Privržencem nekdanjega aleksandrijskega patriarha Cirila se je zdelo, da Leonovo uravnoteženje božjega in človeškega napeljuje na to, da je mogoče ločiti božje in človeško, kar naj bi vodilo nazaj k Nestoriju. Marsikomu v Egiptu in drugod se je kalcedonski koncil zdel sprevačanje dejstev. Približno do konca 7. stoletja so kristološke razprave vzhodnih cerkva sicer pretresali tudi v Rimu, a na Zahodu že kmalu po kalcedonskem koncilu ni bilo več rimskega cesarstva, v katerem bi take razprave glasno odmevale. Leta 476 je bil odstavljen Romul Avgustul, zadnji cesar zahodnega cesarstva, in to je bilo 60 let kasneje, ko so v Rim vkorakale čete bizantinskega cesarja Justinjana, samo še malo več kot spomin.¹³

Najstarejša od vseh krščanskih Cerkva, ki so nastale zunaj rimske države, je bila Cerkev v Perziji. Iz Edese, glavnega misijonskega središča na vzhodni meji rimskega cesarstva, je krščanstva v partsko Perzijo najverjetneje prodrlo že v začetku 2. stoletja. Zaradi pogosto napete politične situacije med velesilama se je morala Cerkev v Perziji do Cerkve v rimski državi že od samega začetka obnašati previdno, da nase ne bi pritegnila jeze oblasti. Situacija se je za že tako izolirano perzijsko Cerkev še poslabšala, ko je ob koncu 4. stoletja krščanstvo v rimski državi postalo državna religija. Poleg tega je v prvi polovici 3. stoletja v Perziji prišla na oblast sasanidska dinastija (ta je vladala do leta 651), državna vera pa je postal zoroastrizem.¹⁴

Okrog leta 410 so imeli krščanski prebivalci semitskih pokrajin sasanidske države dve središči, namreč Selevkijo-Ktezifon in duhovno središče v Edesi (na rimskem ozemlju), kjer so se za škofovski sedež prepirale razne kristološke skupine.¹⁵ Škof Selevkije-Ktezifona na Tigrisu južno od današnjega Bagdada je postal poglavar celotne perzijske Cerkve in čeprav je ta še vedno imela zveze z "zahodnimi očeti", torej škofi na rimski vzhodni meji, so te zveze slabele.¹⁶ Od leta

410 je poglavar perzijske Cerkve nosil naslov "katolikos", torej univerzalni poglavar. 14 let kasneje so perzijski kristjani razglasili perzijsko Cerkev, na čelu katere je stal katolikos, za avtonomno.¹⁷ Čeprav je bil katolikos zdaj neodvisen, se je na sinodi leta 424 o "naših zahodnih očetih" še vedno govorilo z velikim spoštovanjem. Velja poudariti, da je bila avtonomija Cerkve v Perziji proglašena, še preden je ta le-ta sprejela nestorijanstvo kot svoj nauk. Tudi se ni odcepila od antiohijskega patriarhata, saj od njega ni bila nikdar odvisna, kakor tudi katolikosa ni posvetil antiohijski patriarh.¹⁸ Na celoten potek prihodnjih dogodkov je sicer imela vpliv tudi pomembna teološka šola v obmejnem mestu Nisibis (ki so ga Rimljani leta 363 odstopili Perzijcem), kamor so se zgrinjali študenti iz vse Mezopotamije. Tam so se na pamet učili psalme, Novo zavezo, odlomke iz Stare zaveze in dela Teodorja iz Mopsuestije (umrl 428), katerega učenec je nekoč bil Nestorij. Omenjena šola je močno vplivala na celotno sasanidsko krščanstvo in pripomogla h končni zmagi nestorijanske kristologije v Perziji.¹⁹

Do dokončnega preobrata glede nauka zdaj neodvisne perzijske Cerkve je prišlo leta 486 na sinodi v Selevkiji-Ktezifonu, ko je ta za svoj nauk tudi uradno sprejela nestorijansko kristologijo. Ta odločitev je sicer ravno tako imela politične vzroke. Perzijskim vladarjem Cerkev namreč ni hotela več dajati povodov za nove pregone in je hotela pokazati, da se razlikuje od krščanstva v rimski državi, kjer so bili, posebej v njenih vzhodnih delih, zelo razširjeni monofizitski nauki. V strogem smislu besede je nestorijanstvo v Perziji prevladalo v prvih desetletjih 7. stoletja.²⁰ Perzijski Cerkvi bi sicer težko očitali kaj drugega kot to, da ni sprejela obsodbe Nestorija. Njihovo stališče je pač bilo dosledna zvestoba naukom Teodorja iz Mopsuestije. Ta je veljal za mojstra, ki mu morajo vsi slediti, ter za najboljšega razlagalca Svetega pisma.²¹

Perzijska Cerkev se je zaradi velikosti in strateškega položaja sasanidske države

uspela zelo razširiti tudi proti Vzhodu. Mezopotamija je bila konec koncev le zahodni rob političnega sistema, ki je segal daleč v osrednjo Azijo. Vladarji v tem imperiju so bili sicer čisto zoroastrski, a so v času svojih vojn proti bizantinski državi tako v Mezopotamiji kakor tudi vzhodno od tam naselili na tisoče krščanskih ujetnikov. Kristjani so tako dobili dostop do Iranske planote in iz osrednje Azije so se jim poti zdaj odprle vse do Kitajske. Od njih se sicer ni pričakovalo, da se bodo spreobrnili v zoroastrizem, t. i. "dobro vero," saj niso bili pravi Perzijci,²² po drugi strani pa vse njihovo distanciranje od kristjanov na Zahodu ni moglo preprečiti preganjanj s strani države, ki so se dogajala vsakih nekaj let. Ta grožnja je kar naprej visela nad z mučenci bogato perzijsko Cerkvijo. Le-to so mučile tudi razne notranje težave, namreč razkoli, neredi in sporne volitve. Kljub tem problemom pa se je perzijskemu krščanstvu uspelo ne le obdržati, temveč tudi napredovati. Znani so primeri spreobrnjenj v vladajočem razredu vse do vladarske družine in tudi med zoroastristično duhovščino.²³

Misijonarska dejavnost perzijskih nestorijancev se je zelo razvila tudi izven meja perzijske države. Njihovi misijonarji so prodrli v srednjeazijski Turkestan in Indijo, kjer jim je uspelo razširiti nestorijansko literaturo in liturgične knjige.²⁴ Aleksandrijski popotnik Kozma, ki je v prvi polovici 6. stoletja plul po Indijskem oceanu, je poročal, da je na Sokotri obstaja urejena Cerkev. Prav tako je obstajala naselbina kristjanov perzijskega izvora na Cejlonu,²⁵ vsaj v prvi polovici 7. stoletja pa že tudi na Kitajskem.²⁶ Začetek obdobja, ko je Nestorijev nauk tam obstajal, je spadal v čas vladavine dinastije Tang, ki je Kitajski vladala med letoma 618 in 907. Dinastijo Tang je treba obravnavati v dveh različnih obdobjih, med katerima je ločnica okrog leta 750. Zgodnji Tang je pomenil izpopolnitev institucij države, njen kulturno- civilizacijski vzpon in dvig visoko nad raven dosežkov pretekle dinastije Han (po kateri so se zgledovali). V poznem Tangu je nato prišlo do sprememb v kitajski

družbi, ki se nato vse do 19. stoletja ni več bistveno spreminjala.

V prvem obdobju je Kitajska doživela dobro stoletje miru, v tistih časih izjemen dosežek. Taizong, drugi cesar dinastije, je tehnološki in kulturni dvig svoje države omogočil s politiko odprtosti. Prestolnica Changan je postala največje mesto na svetu, v katerem so bila predstavništva iz skoraj vseh držav Azije. Tam so bili Indijci, Korejci, Perzijci, Japonci, predstavniki več ljudstev iz srednje Azije. Tja so prihajali tudi pripadniki raznih tujih verstev, kot so bili Judje, manihejci in nestorijanci, kasneje pa še zoroastrijci in slednjič muslimani.²⁷ Ko so se meje kitajskega imperija širile, njegov ugled pa dvigal, so v Changan začeli prihajati davki tudi od zelo oddaljenih ljudstev. Med njimi je bilo ljudstvo Ku-li-kan, ki je živel v deželi daleč na severu, nemara v osrednji Sibiriji, ter ljudstvo Chieh-ku, rdečih las, modrih oči in visoke postave, ki je živel na območju vzhodno od Urala. Taizong je leta 643 sprejel tudi odposlanca kralja dežele Fu-lin (bizantinske Sirije), pri katerem je verjetno šlo za bizantinskega cesarja Konstansa II.²⁸

Vsaj od leta 635 je bila na Kitajskem prisotna nestorijanska Cerkev, ki se kmalu razširila po vsej državi. Prvi krščanski samostani na Kitajskem so bili nestorijanski, kakor tudi prvi prevod Svetega pisma.²⁹ Leta 635 naj bi na kitajski dvor prispel nestorijanski menih po imenu A-lo-pen (izvorno morda Ruben) in Taizong ga je sprejel. Na cesarja je A-lo-penu očitno uspelo napraviti dober vtis in ta je tako naročil prevod nestorijanskih besedil, ki jih je menih prinesel s seboj. Tri leta kasneje je bil v Changanu ustanovljen nestorijanski samostan in nestorijanska teološka dela so se poleg neštetih eksotičnih stvari z Zahoda znašla na policah cesarske knjižnice.³⁰

1. Stockmeier, Bauer, Antika, str. 135.

2. Danielou, Marrou, Zgodovina Cerkve 1, str. 252–255.

3. Fraisse-Coue, Theologische Diskussion zur Zeit Theodosius' II., str. 579; Stockmeier, Bauer, Antika, str. 135.

4. Brown, Vzpon zahodnega krščanstva, str. 176.
5. Danielou, Marrou, Zgodovina Cerkve 1, str. 333–335; Fraisse–Coue, Theologische Diskussion zur Zeit Theodosius' II., str. 583–595.
6. Fraisse–Coue, Theologische Diskussion zur Zeit Theodosius' II., str. 595–599; Stockmeier, Bauer, Antika, str. 136–137.
7. Danielu, Marrou, Zgodovina Cerkve 1, str. 335–336.
8. Brown, Vzpon zahodnega krščanstva, str. 176; Kolarić, Ekumenska trilogija, str. 137.
9. Stockmeier, Bauer, Antika, str. 137.
10. Danielou, Marrou, Zgodovina Cerkve 1, str. 337–338.
11. Stockmeier, Bauer, Antika, str. 138–139.
12. Danielou, Marrou, Zgodovina Cerkve 1, str. 339.
13. Brown, Vzpon zahodnega krščanstva, str. 178–180.
14. Kolarić, Ekumenska trilogija, str. 141–143.
15. Danielou, Marrou, Zgodovina Cerkve 1, str. 355.
16. Kolarić, Ekumenska trilogija, str. 143–144.
17. Garsoian, Die Kirche des Ostens, str. 1169–1171.
18. Kolarić, Ekumenska trilogija, str. 144.
19. Brown, Vzpon zahodnega krščanstva, str. 411–412; Danielou, Marrou, Zgodovina Cerkve 1, str. 331, 355–356.
20. Kolarić, Ekumenska trilogija, str. 144.
21. Danielou, Marrou, Zgodovina Cerkve 1, str. 356.
22. Brown, Vzpon zahodnega krščanstva, str. 414–415.
23. Danielou, Marrou, Zgodovina Cerkve 1, str. 356; Garsoian, Die Kirche des Ostens, str. 1172.
24. Kolarić, Ekumenska trilogija, str. 145; Brown, Vzpon zahodnega krščanstva, str. 416–417.
25. Danielou, Marrou, Zgodovina Cerkve 1, str. 357.
26. Brown, Vzpon zahodnega krščanstva, str. 416–417; Kolarić, Ekumenska trilogija, str. 145.
27. Saje, Veličina tradicionalne Kitajske, str. 109–110.
28. Wechsler, T'ai-tsung the consolidator, str. 235.
29. Kolarić, Ekumenska trilogija, str. 145.
30. Brown, Vzpon zahodnega krščanstva, str. 417; Wechsler, T'ai-tsung the consolidator, str. 235; Kolarić, Ekumenska trilogija, str. 145.